

Örök visszatérés? A radikalizmus szelleme az európai és a magyar ifjúság körében

Murányi István szerk. (2015): *Eternal Return? The Specter of Radicalism among Young People in Europe and Hungary*, L'Harmattan, Budapest

GÉGÉNY JÁNOS

Debreceni Egyetem, Szociológia és Szociálpolitika Tanszék

Hogyan alakul a magyar és európai fiatalok politikai szocializációja és állampolgári aktivitása? Milyen hatást gyakorol rá a populista és totalitarista berendezkedések halványuló emléke, illetve a jelenlévő – és egyre markánsabban jelenlévő – radikalizmus? Ezekkel a kérdésekkel indult útjára az a nemzetközi kutatás (MYPLACE), ami 2011 és 2015 között, ötvözött kvalitatív és kvantitatív módszertan alapján zajlott.¹

Ennek a munkának az egyik első gyümölcse a jelen recenzió tárgyát képező könyv, amit a budapesti Kossuth-klubban nemrég tartott bemutató óta bárki a kezébe vehet, aki nem jön zavarba az angol nyelven, de magyar vonatkozással íródott tudományos munkáktól. A korábbi hazai radikalizmus és populizmus kutatások mellett, komplex szemléletével a MYPLACE és a belőle született könyv izgalmas és új lehetőségeket kínál az elemzésre és a megértésre, mindemellett pedig módszertanilag is színésre sikerült. Egyszerre tartalmaz a kutatás survey adatfelvételeire építő (Sík, Csepeli – Prazsák, Murányi, Murányi – Berényi), valamint a kvalitatív interjútechnikák és etnográfiai esettanulmányok módszereivel operáló (Lahdelma, Sipos) tanulmányokat. A szerzők a nézőpontok sokféleségét sorakoztatják fel a következő tudományos munkáikban, amelyekkel most röviden a leendő olvasók is megismerkedhetnek:

Az első fejezetben Sík Domonkos a politikai kultúrára fókuszál egy sajátos, fenomenológiai nézőpontból. A különböző országokat és régiókat gazdasági jólétük alapján elkülönítve vizsgálja, és arra kíváncsi, hogy a politikai kultúrának is hasonlóan eltérő ideáltípusai jelennek-e meg bennük, illetve hogy mennyire kedvező a talaj az egyes országokban a radikalizmus terjedése számára. Előbb módszeres magyarázatát adja a politikai kultúra felhasznált fogalmának és megjelenített változóinak,

¹ Rendhagyó módszerrel történt a kutatásokhoz használt országos minták kialakítása. A résztvevő 14 ország (Horvátország, Dánia, Észtország, Finnország, Grúzia, Németország, Görögország, Magyarország, Lettország, Portugália, Oroszország, Szlovákia, Spanyolország és az Egyesült Királyság) mindegyikéből két meghatározott társadalmi-gazdasági, és szociokulturális szempontból kontrasztos települést választottak a kutatók, ahol az adatfelvételek történtek. A magyar almintában ez a két település Ózd és Sopron volt.

NYITOTT SZEMMEL – Recenzió

majd a klaszterelemzésének eredményeit tárja elénk a szerző, amiből kiderül: csak néhány országban van olyan stabil politikai kultúra, amely jelenlétében elhanyagolható mértékű a radikalizmus terjedésének veszélye.

A második tanulmányban a régi tekintélyelvűség kialakulásáról és az új tekintélyelvűség alapjairól olvashatunk. A szerzők (Csepeli György és Prazsák Gergő) számára otthonos környezetet adó szociálpszichológiai mélyvizek felé evezve tudunk meg többet a tekintélyelvűség formálódásának magyarázatában lényeges szerepet játszó attitűdökről, és arról, hogy szociális vagy regionális tényezőknek van nagyobb hatása az említett attitűdök alakulásában. A rendkívül tanulságos, mégis könnyen követhető kifejtés tanulsága szerint az új tekintélyelvűség nemcsak Magyarországon, de Kelet- és Közép-Európában is jelen van, és nem hagyható figyelmen kívül.

A harmadik tanulmánynak már a címe is sokat ígér: *„Hogyan előzzük meg a demokrácia működését: A Luddendorf típusú demokrácia kora Magyarországon»*. Ezután az erős felütés után Berényi Zoltán előbb egy működő demokrácia vázlatos képét rajzolja föl egy olyan szemléletes metaforán keresztül, mint a demokrácia intézményi előfeltételei – demokratikus politikai kultúra párosra alkalmazott hardware-software fogalom pár, majd egy lehetséges magyarázatát adja a magyar demokrácia működésképtelenségének. Utóbbi alapelemének egy egységes, erős civil társadalom hiányát tekinti, amely nemlétében képtelen a politikai elit ellensúlyaként funkcionálni a nagyreményű 90-es évektől egészen napjainkig.

A kötet negyedik fejezetét adó tanulmányban Murányi István és Berényi Zoltán a fragmentált politikai szocializáció és az extrémizmus közötti kapcsolatot vizsgálják. A 15–28 éves fiatalok teljes adatbázisán (N=16 935 fő) végzett adatelemzés során főkomponens-elemzéssel létrehozott, szocializációs ágenseket, politikához való viszonyulást, és előítéletességet tömörítő változók kapcsolatait kutatva arra jutnak, hogy a kedvező szocializációs háttér és a politikához való pozitív viszonyulás csökkentheti a külső csoportokkal szembeni előítéletet. A tanulmány üzenete szerint ahhoz, hogy csökkenjen az előítéletesség Magyarországon (vagy bárhol máshol), a fiatalok politikához fűződő viszonyának megfelelő eszközökkel történő pozitívrá változtatására lenne szükség.

Az ötödik fejezetben Murányi István eltérő környezetben nevelkedő magyar fiatalok nemzeti identitását vizsgálja. Mindezt a MYPLACE survey magyar almintáján (N=1200 fő) teszi, amelynek válaszadói Ózdról (N=600 fő) és Sopronból (N=600 fő) kerültek kiválasztásra. A tanulmány végeredménye összességében nem meglepő, de több érdekességet is rejt. Az eltérő szociokulturális környezet merőben más típusú nemzeti identitás kialakulásával jár együtt. Az ózdi fiatalok nemzeti identitásának formálódásában jelentősebb szerepet kap a közösségekhez tartozás, és ilyenformán a különböző csoportidentitások. A soproni, jellemzően szerencsésebb státuszú fia-

NYITOTT SZEMMEL – Recenzió

talokra ezzel szemben több faktor is hatással van, amelyeknek együttes eredménye szerint alakulnak nemzetet érintő attitűdjeik.

A két „puha” módszerrel operáló esettanulmány közül az első, a tanulmányok között sorrendben a hatodik írás egy kelet-magyarországi hagyományörző szervezetként működő radikalista mozgalomnak, a „Rongyosoknak” a leírásával csatlakozik a kötet tartalmához. A szerző (Ilona Lahdelma) előbb az extrém jobboldaliság elméleti koncepcióiról ad áttekintést, majd a Rongyosok között folytatott kutatás megfelelő elemeinek kiemelésével az általánosan jelen lévő magyarországi radikalizálódás megértéséhez járul hozzá. Az interjúrészletekből a Rongyosok tagjainak motivációit, és egyben egy emberibb oldalát is megismerhetjük. Így egy teljesen új nézőpontból, egészen közelről láthatjuk az egyébként elvont fogalmakkal, címkékkel és tartalmakkal azonosított személyeket.

A kötet záró tanulmányában Sipos Flórián olyan roma fiatalok politikai szocializációját vizsgálja, akik egy kelet-magyarországi, hátrányos helyzetű településen működő buddhista iskola tanulói. Az iskola tudatos erőfeszítésekkel igyekszik a kötelező alapismeretek átadása mellett a gyerekeket felelős állampolgári aktivitásra és politikai részvételre tanítani. A megfigyeléses és interjúmódszerek használatával a szerző kellő részletességgel képes bemutatni a roma fiatalok gondolkodásának, és az erre ható külső erőknek a különös játékát. Ennek a játéknak a tétje a fiatalok jövőjét tekintve óriási. A tanítók pedig a szembejövő nehézségek ellenére mindent megtesznek azért, hogy hosszútávon is a diákok javára váljon mindaz a tudás, amit a különböző célirányos foglalkozásokon elsajátíthatnak.

Nyilvánvalóan lehetetlen jelentős információvesztés nélkül összefoglalni a fenti tanulmányok eredményeit. Az előző részletezések inkább kedvcsinálóként szolgálnak a könyv kézbevételehez, és olvasásához. Ami pedig szintén efelé terelheti a kedves olvasót, az az, ha tudja, hogy a kötet logikusan és alaposan szerkesztett, világos, könnyen érthető, mégis kellően választékos angol nyelvezettel íródott. Kifejezetten élvezet haladni benne és egyre többet megtudni a precíz, mégis többnyire tömör alfejezetekből anélkül, hogy elvesznénk a sorok között. A szerkesztő előszavából is kiderül, hogy tudatos munka eredménye, azaz még a politikai szocializáció témájának talaján járatlanok számára is kellemes könyvélvétel, amit a kötet nyújt.

Épp az előzőek miatt ajánlható bárki számára, aki többet akar tudni akár az Európa-szerte egyre látványosabban jelentkező radikalizmus felé hajló mozgalmak szociológiai és szociálpszichológiai alapjairól, akár az európai fiatalok politikai szocializációjáról és az azt befolyásoló folyamatokról és hatásokról általában.